

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2025 – Volume 34, Issue 2, pp. 81–86
<https://doi.org/10.54431/jsi.874>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Hanze University of Applied Sciences /

NHL Stenden University of Applied Sciences

Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a

Creative Commons Attribution-Noncommercial-No

Derivative Works 3.0 Netherlands License

Ton Notten, Brenda de Jong en Gerrit Kappert (red.).

Werken aan sociale kwaliteit in steden en op het

platteland. Nadenken, Innovatie en Participatie voor de

stad en het dorp. Antwerpen: Gompel & Svacina, 2024,

pp. 242, ISBN 978 94 6371 517 1

BOOKS

EVERT-JAN VELZING, KEVIN PEETERS

Dr. Evert-Jan Velzing is lector Urban Innovation bij hogeschool Windesheim in Almere.

E-mail: e.j.velzing@windesheim.nl

Kevin Peeters is onderzoeker bij het lectoraat Urban Innovation bij hogeschool Windesheim in Almere. E-mail: k.peeters@windesheim.nl

INLEIDING

Stad en dorp: het maakt als vanzelf veel los. Het boek 'Werken aan sociale kwaliteit in steden en op het platteland' belicht in een bloemlezing verschillende perspectieven over de sociale kwaliteit van en in steden en dorpen in Nederland en Vlaanderen. De verzameling aan hoofdstukken richt zich weliswaar vooral op Nederland, maar het tweetal hoofdstukken gericht op Vlaanderen zijn een degelijke toevoeging. Een meer gelijkwaardige verhouding was net zo welkom geweest.

Het boek is aanbevelenswaardig, omdat het slaagt in het doel "enige vragen, problemen en uitdagingen én van initiatieven om de sociale kwaliteit in buurten, wijken, steden en dorpen te peilen én te versterken"

BOOKS

(Notten, De Jong & Kappert, 2024, p. 11). Tezelfdertijd valt het niet als een opgebouwd geheel te beschouwen en in het voorwoord benoemen de redacteurs ook dat ze dit niet hebben beoogd. De aanhef is dan ook beter te zien als één van de hoofdstukken en niet, zoals gesuggereerd in de inhoud, als een introductie, ook omdat het enkel focust op Nederland en het vergeet Vlaanderen in beschouwing te nemen.

In deze tekst bespreken we met behulp van de veertien voortreffelijke hoofdstukken uit de bloemlezing drie kernvragen die de titel van het boek bij ons oproept. We beginnen met de vraag of er een verschil is tussen dorp en stad. Vervolgens gaan we in op sociale kwaliteit en we sluiten deze beschouwing af met hoe we kunnen werken aan sociale kwaliteit in het Noordwest Europese Nederlandse taalgebied.

STAD OF DORP?

Een volgebouwd en -gepland cultuurlandschap is typerend voor Nederland en Vlaanderen. Alhoewel dorpen en steden verschillend zijn, lijken veel straten en/of buurten op elkaar. In zijn hoofdstuk stelt Walraven (2024, p. 181) ook dat de overeenkomsten tussen buurten aanzienlijk zijn en dat het verschil binnen een dorp of stad groter is dan tussen stad en regio. Vergelijkbare conclusies trokken andere onderzoekers, zoals Huijsmans (2020) over het verschil in politieke houdingen tussen bewoners van steden en het platteland en Geurink and Miltenburg (2023) over verschillen in maatschappelijk onbehagen tussen gemeenten.

De Verenigde Naties verwacht op basis van ramingen dat het aantal mensen dat in een urbane omgeving woont toeneemt richting zeventig procent in 2050 en Nederland is in die lijn al een overwegend urbane regio (Rietbergen et al., 2021). Dat maakt de dichotomie stad-land niet goed bruikbaar voor Nederland, omdat er veel sprake is van suburbaan of peri-urbaan gebied. Eveneens komt dit naar voren in de bijdrage van Thissen over het verlies van lokale voorzieningen op het platteland. Zijn bevinding is dat dorpen, woondorpen zijn geworden (2024, p. 61) en dat ze daarmee een meer sub- of peri-urbaan karakter hebben gekregen. In het laatste hoofdstuk vragen Kuipers en Peper (2024, p. 239) dan ook om verdere begripsvorming over half-stedelijke gebieden, wat aansluit bij de conclusies van bijvoorbeeld Sahana et al. (2023). In een zoektocht naar een nieuwe conceptualisering refereert Klercq (2024, p. 109–123) in zijn hoofdstuk bijvoorbeeld aan de stedendriehoek Apeldoorn-Zutphen-Deventer, (sub)urbanisatie van dorpen en het zien van Nederland (en ook Vlaanderen) als een stadsstaten of verstedelijkt gebied. Of op nog grotere schaal: een transnationaal stedelijke regio. Dit bouwt ook voort op de these dat

steden de motor zijn voor economische dynamiek, ook in het omliggende gebied (zie bijvoorbeeld Jacobs, 1984).

Er zijn natuurlijk wel degelijk verschillen tussen dorpen en steden. Volgens het SCP (2017) woont 30 procent van de Nederlandse bevolking op het platteland. In de aanhef van het boek presenteert Notten (2024, p. 25) een kaart van Nederland met daarin krimp- en anticipeerregio's, wat veelal de randgebieden van Nederland zijn. De Jong (2024, p. 87–96) beargumenteert in haar hoofdstuk over de kloof stad-platteland dat in ieder geval de beeldvorming over een verschil tussen stad en land levendig is, en dat sluit aan bij de eerder genoemde bijdrage van Klercq (2024, p. 109) waarin de polarisatie tussen steden en dorpen wordt benadrukt. In lijn daarmee schreef Van der Ven (2024, p. 45–58) een hoofdstuk over de afname van regionale voorzieningen waarin hij concludeert dat met name in dorpen in deze 'afgelegen' regio's de aanwezigheid en daarmee de toegankelijkheid van het openbaar bestuur en andere – vaak geprivatiseerde en verder gecommercialiseerde – voorzieningen zijn teruggetrokken: scholen, politie, postkantoor, bank, bibliotheek en buurtwinkels. De invloed van decentralisaties wordt in veelvoud naar voren geschoven als aanstichter deze afname in voorzieningen. Het blijft onduidelijk om welke decentralisaties het dan precies gaat. In de beleidsterreinen met betrekking op de aanwezigheid van een postkantoor, politiebureau of scholen heeft juist een vorm van centralisatie plaatsgevonden.

In een hoofdstuk over verlies van lokale voorzieningen op het platteland komt naar voor dat veel dorpen woondorpen zijn geworden (Thissen, 2024, p. 59–74), waarmee ze karakteristieken van een buitenwijk hebben, zei het niet dat de afstand tot een stad veelal aanzienlijk groter is. Daarbij is de suburbane droom verschillend voor verschillende mensen, zo schrijven Van Damme and De Decker in hun hoofdstuk over de Denderdstreek (2024, p. 95–108). Bovendien doet een negatieve beeldvorming geen recht aan de realiteit, omdat de leefbaarheid door zowel bewoners van het platteland als ook van veel buitenwijken vaak als positief wordt ervaren.

WAT IS DAN SOCIALE KWALITEIT?

Het begrip sociale kwaliteit is in het boek niet gedefinieerd. De aanhef van het boek wordt ingezet als een nuttige opsomming van maatschappelijke ontwikkelingen en observaties, maar dient op zijn hoogst als een oproep tot verdieping en niet als theoretische onderlegger. Dat vraagt om duiding over sociale kwaliteit in relatie tot de beschreven hoofdstukken. Met het gebruik van "sociale" kwaliteit als aanzet tot kwaliteit, bepalen de auteurs dat het hier gaat om de sociale

BOOKS

aspecten van een leefomgeving. De onderlinge verhouding tussen de sociale kwaliteit en de fysieke kwaliteit van de leefomgeving blijft onderbelicht. De eerste paar hoofdstukken stellen wel (al dan niet gechargeerd) dat een terugtrekkende landelijke overheid de reden is voor de verminderde sociale kwaliteit. Het ontvalt de auteurs alleen wel om te duiden waarom deze processen van decentralisatie steeds leiden tot een terugtrekkende overheid. Lokale en regionale overheden kunnen in theorie hetzelfde leveren op het gebied van sociale kwaliteit, dus hier speelt enige vorm van gedwongen lokale en regionale bezuinigingen of reorganisaties een belangrijke rol. Dit doelbewuste onderdeel van decentralisatie vergeten de auteurs helaas te benoemen.

Sociale kwaliteit lijkt terug te komen als een subjectief begrip, onderhevig aan regionale en zelfs lokale verschillen. Op basis van de hoofdstukken is sociale kwaliteit wellicht het beste te duiden als de ervaren kwaliteit van de sociale leefomgeving. Dat deze definitie uit het boek is te destilleren is vooral te danken aan de voortdurende aandacht van de verschillende auteurs voor de verschillen tussen de ervaringen van inwoners en de conclusies getrokken door wetenschappers en politici over de sociale kwaliteit. Ondanks het ontbreken van een definitie voor sociale kwaliteit geven de individuele auteurs wel richting aan een aantal dimensies als voorwaarden voor de sociale kwaliteit van onze steden en dorpen. Het gaat dan bijvoorbeeld om bereikbare voorzieningen in een hoofdstuk over het verdwijnen van Den Haag uit Nederland (Van der Ven, 2024, p. 45), het politiek vertrouwen (Witte, 2024, p. 75) of de eigen identiteit in het hoofdstuk over de kloof stad-platteland (De Jong, 2024, p. 87).

Mlikowski (2024, p. 127–138) en Evenhuis (2024, p. 137–150) verwijzen in twee andere bijdragen naar de potentie van RegioDeals in Nederland. Evenhuis stelt eerst dat “de potentie om bij te dragen aan de empowerment van mensen zeker nog niet ten volle benut [is]”. Maar eigenlijk is Evenhuis kritischer door te stellen dat helemaal niet duidelijk is wat voor welzijn te bereiken, noch voor wie, wanneer of waar (p. 145). Mlikowski sluit in haar bijdrage concreter af met het citaat dat betrekking heeft op infrastructurele investeringen: “soms moet je het gewoon doen” (p. 138).

WAT HELPT OM TE WERKEN AAN SOCIALE KWALITEIT?

Er vallen in deze bespreking lastig generieke conclusies te trekken. De kernbijdrage van het boek van Notten, De Jong en Kappert (2024) is wat ons betreft dat het laat zien dat er meer begripsvorming nodig is over het peri-urbane karakter van Nederland. Dat helpt om de verschillende vraagstukken te contextualiseren en recht te doen aan het identificeren van

maatregelen. De rol van een centrale of decentrale overheid blijft onderbelicht en is naar waarschijnlijkheid relevant om te begrijpen hoe voorzieningen in stand worden gehouden door de inzet van een decentrale overheid.

Om daadwerkelijk meer begrip en inzicht te krijgen is praktijkgericht onderzoek nodig. Die participatieve en actiegerichte benadering is van grote waarde, omdat ze dagelijkse praktijk en ervaring beter begrijpen. Dat staat ook centraal in het derde deel van de bloemlezing. Waar Walraven lectoraten benoemt, wijzen wij graag op de inhoudelijke uitwisseling en samenwerking tussen lectoraten in het Platform Stad & Wijk. Wat voor zowel landelijke als stedelijke plekken van belang is, is de aanwezigheid van beroepsonderwijs. Op basis van twee voorbeelden – Presikhaaf (Arnhem) en Lingewaard – onderkennen Kemper-Koebrugge and Zinad (2024, p. 199–212) in hun bijdrage vier eerder geformuleerde principes voor leren: gelijkwaardigheid, aanwezigheid, wederkerigheid en continuïteit. Dit sluit aan bij een voorbeeld in Leuven uit het hoofdstuk van Coemans et al. (2024, p. 2113–2225) waar (schitterend) rotzooi werd gebruikt om samen te leren in de publieke ruimte, net als bij onze - de auteurs van deze boekbespreking - ervaring in fieldlabs in Almere (Bakker et al., 2023).

Walraven (2024, p. 181–198) maakt in zijn hoofdstuk goed duidelijk dat vanwege de transdisciplinaire werkelijkheid verbetering een proces van stapjes is. Misschien soms een processie van Echternach. Dat betekent bijdragen aan meer rechtvaardigheid in plaats van de illusie na te jagen van een compleet rechtvaardige stad en dorp. Het is nooit af. Het is nooit goed. Waar de driesprong op de voorkant van het boek staat voor een integrale aanpak, omdat twee wegen samenkomen, is de driesprong uit de innovatietheorie passender. Het is een bifurcatie, een splitsing, van verschillende oplossingen. Dat schetst een probleem bij innovatie in sociale context. Er is te vaak een wens voor een totaaloplossing, terwijl de maatschappelijke dynamiek constant diverse oplossingen dicteert. We moeten dit juist gaan leren zien als de charme van de dynamiek in steden en dorpen. De creatieve kracht van oplossingen willen we (onderwijs, overheid en organisaties samen met bewoners) immers ontplooiën. En bij inspiratie daarvoor helpen enkele hoofdstukken uit dit boek.

REFERENTIES

- Bakker, I., Beukers, E., Peek, C., Boschman, F., Winckels, G., & Velzing, E.-J. (2023). Samenwerken en leren in fieldlabs volgens de Urban Innovation aanpak. *SoziO*, 1(28), 6–11.
- Geurkink, B., & Miltenburg, E. (2023). *Somber over de samenleving? Een studie naar verschillen over maatschappelijk onbehagen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

BOOKS

- Jacobs, J. (1984). *Cities and the wealth of nations*. New York: Random House.
- Huijsmans, T. (2020). De kloof is dieper binnen de stad dan tussen stad en platteland. *Sociale Vraagstukken*. Beschikbaar op: <https://www.socialevraagstukken.nl/de-kloof-is-dieper-binnen-de-stad-dan-tussen-stad-en-platteland/>
- Notten, T., de Jong, B. & Kappert, G. (red.). (2024). *Werken aan sociale kwaliteit in steden en op het platteland. Nadenken, Innovatie en Participatie voor de stad en het dorp*. Antwerpen: Gompel & Svacina.
- Rietbergen, M. G., Velzing, E.-J., & van Stigt, R. (2021). *Smart sustainable cities: A handbook for applied research*. Utrecht, The Netherlands: HU University of Applied Sciences.
- Sahana, M., Ravetz, J., Patel, P. P., Dadashpoor, H., & Follmann, A. (2023). Where Is the peri-urban? A systematic review of peri-urban research and approaches for its identification and demarcation worldwide. *Remote Sensing*, 15(5), 1316. <https://doi.org/10.3390/rs15051316>
- SCP. (2017). *Dorpsleven tussen stad en platteland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

REFERENTIES NAAR HOOFDSTUKKEN

- Coemans, S., Vandenabeele, J., & Hannes, K. (2024). Interessante archeologie van een buurt in volle verandering.
- de Jong, B. (2024). Het platteland begint hier.
- Evenhuis, E. (2024). Brede welvaart in de regio als empowerment?
- Kemper-Koebrugge, W., & Zinad, N. (2024). Samenwerken met onderwijs.
- Klercq, J. (2024). Het platteland, de stad en de metamorfose van de wereld.
- Kuipers, H.-J., & Peper, S. (2024). Verdwijnende vaste grond.
- Milikowski, F. (2024). Zeeland boven.
- Notten, T. (2024). Nadenken, innovatie, participatie.
- Thissen, F. (2024). Het verlies van lokale voorzieningen op het platteland.
- Van Damme, W., & De Decker, P. (2024). Van streek in de Denderstreek.
- van der Ven, C. (2024). Hoe Den Haag uit Nederland verdween.
- Walraven, G. (2024). Op weg naar klimaatrechtvaardigheid.
- Witte, T. (2024). Wankel politiek vertrouwen.